

Vecný zámer reformy opatrovníctva dospelých a ochrany seniorov v Slovenskej republike

JUDr. Róbert Dobrovodský, PhD., LL.M. (Tübingen)
Ministerstvo spravodlivosti SR, sekcia legislatívy

Právnická fakulta Trnavskej univerzity

Bratislava dňa 23.5.2018

Návrh reformy

- ❑ Vecný zámer reformy: základný hodnotový a myšlienkový dokument (materiál) Vlády Slovenskej republiky
- ❑ Plánovaná účinnosť právnej úpravy: rok 2019 / 2020

Hlavné cieľové skupiny obyvateľov a ich životné situácie

☐ človek, ktorý sa dostane do ťažkej životnej situácie spôsobenej zdravotným postihnutím, ktorá mu spôsobuje čiastočnú alebo úplnú neschopnosť zabezpečovať svojimi právnymi úkonmi svoje záležitosti

☐ Osobitne zraniteľná skupina seniorov, ktorí sú

a) ohrození v oblasti majetkovej dispozície

b) podrobení alebo vystavení ohrozeniu života, zdravia, neľudskému alebo zlému zaobchádzaniu

zvýšený počet osôb, ktoré sú alebo sa dostanú do životných situácií regulovaných reformou

Povinnosť zodpovedného a osvieteného zákonodarcu reagovať na nové spoločenské fenomény

=) významný inštitút **opatrovnictva dospelých** si zaslúži podrobnejšiu a modernejšiu právnu úpravu opatrovnictva v Občianskom zákonníku a iných predpisoch

Starnutie populácie

k 31. marcu 2015: V 1.štvrtroku 2015 sa v Slovenskej republike narodilo 12 991 živých detí a zomrelo 14 649 osôb. zdroj informácií Štatistický úrad Slovenskej republiky.

EÚ: Demografické prognózy obyvateľstva naznačujú, že v Európe sa do roku 2050 značne zvýši počet obyvateľov **nad 65 rokov a starších** (o **58 miliónov alebo 77 %**).

Relatívne najviac zo všetkých vekových skupín pritom stúpne počet vo veku 80 a viac.

Globálny fenomén =) prípravné práce na **Dohovore OSN o právach starších**

zvyšujúci sa počet ľudí s duševnou poruchou:

Na Slovensku bolo v roku 2014 evidovaných približne 400 000 ľudí s duševnou poruchou.

Medziročne vzrástol počet nových pacientov s diagnózou zistenou prvýkrát v živote o **136,7** na 10 000 osôb, čo predstavuje viac **ako 74 000 pacientov**.

Zdravotnícka ročenka Slovenskej republiky 2015, Národné centrum zdravotníckych informácií, Bratislava 2017.

Chorobnosť populácie

Duševné poruchy a poruchy správania boli dôvodom priznania **invalidného dôchodku** v jednotlivých rokoch nasledovne:

644 (rok 2005)

1 648 (rok 2006)

1 836 (rok 2007)

1 894 (rok 2008)

1 949 (rok 2009)

3 350 (rok 2010)

Zdroj: Breznoščáková, D. – Vavrová, E. – Vašková, K. - Kimák-Fejková, M. - Sinay, V.: Duševné poruchy a invalidizácia na Slovensku. http://www.psychiatriapreprax.sk/index.php?page=pdf_view&pdf_id=5902&magazine_id=2, s. 122.

Justičné štatistiky opatrovníctva dospelých

Priemerná hodnota ročného nápadu (r. 2000 – 2005) pohybovala na úrovni **1442**.

Prieskum Úradu komisára pre osoby so zdravotným postihnutím, realizovaný na základe údajov poskytnutých okresnými súdmi, udáva (k 30.6.2016) **16 816** osôb **pozbavených** spôsobilosti na právne úkony

rozhodnutia o navrátení spôsobilosti, resp.zrušení rozhodnutia o pozbavení spôsobilosti **na právne úkony sú výnimočné**

Legislatívny dlh zákonodarcu voči spoločnosti

opatrovníctvo => hodnotovo **významný právny inštitút**

bez legislatívnej reflexie spoločenskej a politickej zmeny po novembri 1989

pôvodná právnu úpravu obsiahnutá v Občianskom zákonníku z roku 1964 => § 26-30 OZ => bez zmeny **dodnes**

procesné aspekty - č. 161/2015 Z. z. (Civilný mimosporový poriadok).

Občiansky súdny poriadok: **7 ustanovení**

Civilný mimosporový poriadok **21 ustanovení (§ 231 až 251)**.

Švajčiarsko - vstúpila do účinnosti dňa 1.1.2013 reforma ochrany dospelých (*Erwachsenenschutzrecht - Änderung des Zivilgesetzbuches - Erwachsenenenschutzrecht, Personenrecht und Kindesrecht*).

Dritte Abteilung: Der Erwachsenenschutz

(Art. 360 – 456)

Nemecko - v roku 1992 prijatý reformný zákon opatrovníckeho práva a práva starostlivosti o dospelých (*Das Gesetz zur Reform des Rechts der Vormundschaft und Pflegschaft für Volljährige* –

(§ 1896 – 1908k)

§ 1632 Abs. 1 bis 3, §§ 1784, 1787 Abs. 1, § 1791a Abs. 3 Satz 1 zweiter Halbsatz und Satz 2, §§ 1792, 1795 bis 1797 Abs. 1 Satz 2, §§ 1798, 1799, 1802, 1803, 1805 bis 1821, 1822 Nr. 1 bis 4, 6 bis 13, §§ 1823 bis 1826, 1828 bis 1836, 1836c bis 1836e, 1837 Abs. 1 bis 3, §§ 1839 bis 1843, 1846, 1857a, 1888, 1890 bis 1895

Rakúsko - nedávna reforma schválenou v apríli 2017. Dňa 25. apríla 2017 bol v rakúskej Spolkovej zbierke zákonov zverejnený *2. Zákon o ochrane dospelých (Das 2. Erwachsenenschutz-Gesetz (2. ErwSchG))* pod číslom 59/2017

**„Sechstes Hauptstück Von der Vorsorgevollmacht und der
Erwachsenenvertretung**

(§ 240 – 284)

ČR – Nový Občiansky zákonník

§ 38 a nasl., § 49 a nasl, § 55, § 465 a nasl.

Nález ÚS SR č. I. ÚS 313/2012-52 zo dňa 28. novembra 2012, **rozhodovanie o spôsobilosti na právne úkony** *minulá, ale i terajšia prax všeobecných súdov svedčí skôr o preferovaní verejného záujmu a záujmu tretích osôb na úkor záujmu dotknutej osoby. Zbavenie človeka spôsobilosti na právne úkony (jeho **právna smrť**) je prostriedkom ultima ratio, t. j. možno k nemu pristúpiť až vtedy, ak sa **všetky – menej represívne***

Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím

článok 12

1. Zmluvné strany opätovne potvrdzujú, že osoby so zdravotným postihnutím majú kdekoľvek **právo na uznanie svojej osoby ako subjektu práva**.
2. Zmluvné strany uznávajú, že osoby so zdravotným postihnutím **majú spôsobilosť na právne úkony (právnu spôsobilosť) vo všetkých oblastiach života na rovnakom základe s ostatnými**.

*V súlade s ustanoveniami tohto článku zmluvné strany prijmú všetky primerané a účinné opatrenia na zabezpečenie rovnakého práva osôb so zdravotným postihnutím **vlastniť alebo dediť majetok, spravovať svoje finančné záležitosti a mať rovnaký prístup k bankovým pôžičkám, hypotékam a iným formám finančného úverovania, a zabezpečia, aby osoby so zdravotným postihnutím neboli svojvoľne zbavené svojho majetku.***

Odporúčania Výboru OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím

Východisková správa Slovenskej republiky

242. a 243. zasadnutie Výboru OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím (4. a 5. apríla 2016)

ZÁKLADNÉ PRINCÍPY

Základné zmeny

Základnými a nosnými princípmi reformy je **princíp**

Nevyhnutnosti =) Opatrovník môže byť ustanovený len pre okruh záležitostí alebo právnych úkonov, v ktorých je opatrovníctvo osoby nevyhnutné.

Súd bude musieť skúmať, či je nevyhnutné, aby opatrovník konal namiesto opatrovanca.

Opatrovníctvo nie je spravidla nevyhnutné, ak je fyzická osoba pre okruh záležitostí alebo pri právnom úkone zastúpená na základe plnomocenstva.

Základné zmeny

Základnými a nosnými princípmi reformy je **princíp primeranosti a subsidiarity pri zásahoch do integrity osoby, Podpora autonómie osoby.**

Opatrovník môže byť ustanovený len

(a) ak je to v záujme opatrovanca,

(b) po jeho vzhliadnutí,

(c) s plným uznaním opatrovanca ako nositeľa práva a jeho osobnej jedinečnosti

(d) pri riadnom zohľadnení miery a rozsahu okolností uvedených v základnej norme upravujúcej životnú situáciu ustanovenia opatrovanca

PRECHODNÉ OBDOBIE / VYSPORIADENIE SA S MINULOSŤOU

- 1) Vypustenie ustanovení o pozbavení spôsobilosti na právne úkony
- 2) **Prvé úvahy: Ex lege (zákonná rehabilitácia)** osôb, ktoré boli pozbavené spôsobilosti na právne úkony do 30. júna 2016; 7 rokov od účinnosti (od 1.7.2019); **Do 30.6.2026**

Zákonná fikcia: Ak súdy nerozhodnú inak, uplynutím tejto lehoty **sa navracia plná spôsobilosť na právne úkony. 16 816** osôb (možno menej, možné úmrtia osôb)

ZMENA PO DISKUSII:

=) záťaž pre súdnu sústavu

=) nedostatok znalcov v určitých regiónoch

=) finančné náklady na znalečné cca. 3,3 mil eur

NOVÝ KONCEPT:

Osoby si budú môcť v **lehote dvoch rokov** od nadobudnutia účinnosti zákonných zmien **požiadať o zmenu rozsahu výkonu opatrovníckeho práva.**

V lehote **dvoch rokov** od nadobudnutia účinnosti zákonných zmien bude môcť takéto konanie iniciovať aj opatrovník, súd ex offo, či komisár pre osoby so zdravotným postihnutím

VYPUSTENIE POZBAVENIA V HMOTNOM PRÁVE

Bez náhrady dôjde k **vypusteniu celého ustanovenia § 10 OZ**, ktorý znie:

- (1) Ak fyzická osoba pre duševnú poruchu, ktorá nie je len prechodná, nie je vôbec schopná robiť právne úkony, súd ho pozbaví spôsobilosti na právne úkony.
- (2) Ak fyzická osoba pre duševnú poruchu, ktorá nie je len prechodná, alebo pre nadmerné požívanie alkoholických nápojov alebo omamných prostriedkov či jedov je schopná robiť len niektoré právne úkony, súd obmedzí jeho spôsobilosť na právne úkony a rozsah obmedzenia určí v rozhodnutí.
- (3) Súd pozbavenie alebo obmedzenie spôsobilosti zmení alebo zruší, ak sa zmenia alebo ak odpadnú dôvody, ktoré k nim viedli.

NADVIAZANIE NA ŽIVOTNÉ SITUÁCIE POTREBY OPATROVNÍKA

Nové znenie podmienok pre tzv. obligatórneho opatrovníka :

z dôvodu duševnej poruchy, ktorá nie je len prechodná úplne alebo čiastočne nie je schopná robiť právne úkony.

to stav, keď fyzická osoba pre nadmerné požívanie alkoholických nápojov alebo omamných prostriedkov či jedov úplne alebo čiastočne nie sú schopná robiť právne úkony.

V oboch vymedzených prípadoch pôjde o tzv. **obligatórneho opatrovníka.**

Nový koncept zákonného zastúpenia

Základné zmeny

Dôležitá dogmatická zmena sa dotkne dvoch ustanovení Občianskeho zákonníka: ustanovenie § 27 ods. 2, ktoré znie: *Zákonným zástupcom fyzickej osoby, ktorého súd rozhodnutím pozbavil spôsobilosti na právne úkony alebo ktorého spôsobilosť na právne úkony súd rozhodnutím obmedzil, je súdom ustanovený opatrovník.*

Toto znenie sa nahradí týmto znením: ***Zákonným zástupcom fyzickej osoby je súdom ustanovený opatrovník.***

ustanovenie § 38 odsek 1, ktoré znie: *Neplatný je právny úkon, pokiaľ ten, kto ho urobil, nemá spôsobilosť na právne úkony.*

Toto znenie sa nahradí týmto znením: ***Neplatný je právny úkon, pokiaľ ho urobila osoba, ktorá **pre tento právny úkon mala ustanoveného opatrovníka.*****

**Úprava kritérií výberu opatrovníka – poradie
výberu opatrovníka
Zákonná postupnosť : RODINA A
PRÍBUZENSTVO**

Základné zmeny

Za opatrovníka sa predovšetkým ustanovuje osoba, ktorú opatrovanec označil v predbežnom vyhlásení

INAK:

- 1) potomok opatrovanca
- 2) alebo manžel opatrovanca
- 3) alebo rodič (prarodič) opatrovanca

Základné zmeny

4. osoba, ktorá žila s opatrovancom najmenej po dobu troch rokov pred rozhodovaním súdu v spoločnej domácnosti a ktorá sa z tohto dôvodu starala o spoločnú domácnosť alebo bola odkázaná výživou na opatrovanca
5. súrodencia opatrovanca alebo osobu v inom stupni príbuzenstva v pobočnom rade (napríklad bratranec a sesternica alebo strýko a neter).

PROFESIONÁLNY OPATROVNÍK A VEREJNÝ OPATROVNÍK

Advokát

- =) Podrobnosti o kritériách výberu advokáta ako profesionálneho opatrovníka či paušálnej odmene za výkon funkcie opatrovníka určí vykonávací predpis
- =) dôležité je limitovať odmenu zákonne!

obec

- =) dnes povinnosť prevziať opatrovníctvo § 27 ods. 3 Občianskeho zákonníka

KRITÉRIÁ NA OPATROVNÍKOV

KRITÉRIÁ NA OPATROVNÍKOV – fyzické osoby

- fyzická osoba, ktorá má osobné predpoklady
- najmä zdravotné, osobnostné a morálne, a spôsobom svojho života zaručuje, že bude opatrovníctvo vykonávať v záujme opatrovanca

**Zákonná povinnosť prevziať opatrovníctvo
príbuznými.**

**Následky odmietnutia prevzatia
opatrovníctva.**

Základné zmeny

Zákonnú **povinnosť prevziať opatrovníctvo** budú mať tieto kategórie osôb:

potomok opatrovanca

manžel opatrovanca,

rodič (prarodič) opatrovanca,

osoba, ktorá žila s opatrovancom najmenej po dobu troch rokov pred rozhodovaním súdu v spoločnej domácnosti a ktorá sa z tohto dôvodu starala o spoločnú domácnosť alebo bola odkázaná výživou na opatrovanca.

**Zákonný korektív povinnosti prevziať
opatrovníctvo príbuznými.**

Základné zmeny

povinnosť prevziať opatrovníctvo by bola v rozpore s dobrými mravmi alebo najmä vzhľadom k rodinnému alebo pracovnému životu osôb budúcich opatrovníkov **nemožno od nich spravodlivo žiadať**, aby takúto povinnosť splnili.

Následky odmietnutia opatrovníctva

Základné zmeny

osoby, ktoré odmietli výkon funkcie opatrovníctva a inak by boli povinné prispievať na výživu opatrovanca podľa pravidiel zákona o rodine, mali by príspevkovú povinnosť na výkon opatrovníctva obci ako verejnému opatrovníkovi na činnosť spojenú s opatrovníctvom alebo advokátovi.

Zákonná diskvalifikácia opatrovníctva

z dôvodu konfliktu záujmu

opatrovníkom nesmie byť zariadenie **sociálnych služieb** alebo **poskytovateľ zdravotnej starostlivosti**, ktoré poskytuje službu alebo starostlivosť opatrovancovi.

Obmedzenie bude platiť aj **pre osobu, ktorá pracuje pre zariadenie sociálnych služieb alebo poskytovateľa zdravotnej starostlivosti alebo je s nimi inak spriaznená.**

Práva a povinnosti v opatrovníckom vzťahu

=) Platná právna úprava obsahuje normy o vzťahu medzi opatrovníkom a opatrovancom, či ich **vzťahu k súdu len minimálne**.

1. opatrovník nesmie bez súhlasu súdu previesť nehnuteľnosť vo vlastníctve opatrovanca.
2. Oznamovacia povinnosť súdu voči katastru =) vyznačiť plombu o tom, že na správu nehnuteľnosti bol ustanovený opatrovník a že na scudzenie nehnuteľnosti sa vyžaduje súhlas súdu.

3. V prípade, že by záujmy osoby boli ohrozené alebo zanedbávané, súd z úradnej moci alebo na podnet blízkej osoby **uskutoční neodkladné opatrenia**.

Napr. uložiť opatrovníkovi predložiť súpis (inventnár) majetku,

predložiť výpis z účtu

uložiť povinnosť poskytnúť informáciu o konkrétnej záležitosti.

Súd môže rovnako odňať alebo obmedziť oprávnenie na zastupovanie.

**Opatrovanec nemá byť úplne vylúčený
z vplyvu na rozhodovanie opatrovníka**

opatrovník má zabezpečovať záležitosti tak, aby to zodpovedalo záujmu opatrovanca.

K záujmu opatrovanca patrí aj možnosť v rámci schopností viesť život **podľa svojich želaní a predstáv.**

Opatrovník má vyhovieť želaniam opatrovanca, ak to neodporuje záujmu opatrovanca a možno to od opatrovníka spravodlivo očakávať.

Ustanovenie predchádzajúcej vety platí aj o želaniach, ktoré opatrovanec vyjadril predtým ako bol opatrovník ustanovený ibaže je zrejmé, že opatrovanec už netrvá na svojich želaniach.

Ak opatrovník rozhoduje alebo koná o dôležitej záležitosti opatrovanca, prekonzultuje svoj zámer s dostatočným predstihom s opatrovancom, ak to nie je v rozpore so záujmom opatrovanca.

Opatrovník má podľa životných okolností opatrovanca udržiavať s opatrovancom v potrebnom **rozsahu osobný kontakt**.

Ak opatrovník nebol ustanovený výlučne na spravovanie záležitostí alebo uskutočňovanie právnych úkonov, na ktoré sa vyžaduje znalosť práva alebo správy majetku, osobný kontakt sa udržiava aspoň **jeden raz v mesiaci**.

Opatrovník má podľa životných okolností opatrovanca udržiavať s opatrovancom v potrebnom **rozsahu osobný kontakt**.

Ak opatrovník nebol ustanovený výlučne na spravovanie záležitostí alebo uskutočňovanie právnych úkonov, na ktoré sa vyžaduje znalosť práva alebo správy majetku, osobný kontakt sa udržiava aspoň **jeden raz v mesiaci**.

Informovanie o stave opatrovanca

Opatrovník je povinný na žiadosť poskytnúť informácie o zdravotnom a osobnom stave ako aj o mieste pobytu opatrovanca

- potomkovi opatrovanca,
- manželovi opatrovanca,
- rodič (prarodič) opatrovanca,

osobe, ktorá žila s opatrovancom najmenej po dobu troch rokov pred rozhodovaním súdu v spoločnej domácnosti a ktorá sa z tohto dôvodu starala o spoločnú domácnosť alebo bola odkázaná výživou na opatrovanca

To neplatí ak opatrovanec vyjadril, že si neželá poskytovanie informácie alebo by poskytovanie informácie bolo v rozpore so záujmom opatrovanca.

Súdna kontrola nad významnými právnymi úkonmi

Opatrovník nesmie v mene a na účet opatrovanca **bez súhlasu súdu** prevziať dlh, pristúpiť k záväzku, ručiť, zriadiť záložné právo na majetku opatrovanca, zriadiť notársku zápisnicu ako exekučný titul, vystaviť zmenku, zriadiť zabezpečovací prevod práva na majetku opatrovanca, vložiť majetok opatrovanca do obchodného majetku, prijať záväzok na zvýšenie základného imania ako nový spoločník.

Rovnako opatrovník nesmie **bez súhlasu súdu** previesť nehnuteľnosť vo vlastníctve opatrovanca.

VĎAKA ZA POZORNOST